

مازندران

استان مازندران با مساحتی حدود ۲۴ هزار کیلومتر مربع در شمال ایران و در کرانه دریای خزر واقع شده است. این استان از شمال با دریای خزر، از جنوب با استان های تهران و سمنان، از غرب با استان گیلان و از شرق با استان گلستان همسایه است. مرکز استان مازندران، شهرستان ساری است و شهرهای مهم آن عبارتند از: آمل، بابل، بهشهر، تنکابن، چالوس، رامسر، قائم شهر، محمود آباد، نکا، نور و علمده و نوشهر.

فهرست وب سایت ها و خدمات الکترونیکی

موقعیت جغرافیایی

استان مازندران به دلیل داشتن جلگه ها، علفزارها، بیشه ها، جنگل های هیرکانی همراه با صدها گونه گیاه منحصر به فرد و نیز آب و هوای متنوع در سواحل شنی و کوهستان های ناهموار و پوشیده از برف البرز از شرایط خاص جغرافیایی در کشور و حتی در جهان برخوردار است. این استان به وسیله رشته کوه های البرز که به صورت دیواری مرتفع در مسافتی طولانی، خط ساحلی و جلگه های کناره ای دریای مازندران را پوشانده، محصور شده است.

استان مازندران از نظر موقعیت و وضعیت طبیعی به دو ناحیه کوهستانی در جنوب و جلگه ای و ساحلی در شمال تقسیم شده است. ناحیه کوهستانی استان، مشتمل بر قسمتی از البرز غربی و البرز شرقی است که این رشته کوه ها خود، دارای رشته کوه های فرعی از جنوب به شمال و یا به موازات دریا هستند. بلندترین قله های مازندران شامل: باد کوه، کوه چنگی و کوه سفید در شهرستان ساری می شوند. اما قله های بلند دیگری هم وجود دارند که به موازات دریا کشیده شده اند و عبارتند از: تخت سلیمان در جنوب شرقی شهرستان تنکابن، قله شور، کلار آباد و سیاه رنگ در شهرستان نوشهر.

ناحیه جلگه های ساحلی استان، که در دوره کواترنری و در عصر یخچالی و بین یخچالی به وجود آمده اند بیشتر تحت تاثیر شرایط آب و هوایی و نوسان شدید در سطح آب در حدفاصل نوار ساحلی دریای مازندران و کوهپایه های شمالی البرز بوده اند. همچنین از عوامل دیگری که در پیدایش و گسترش جلگه های ساحلی استان تاثیر داشته اند می توان به عواملی از قبیل: میزان آب رودها، وسعت حوزه رودها، شیب بستر رودها، مقاومت سنگ ها و عمق دریا اشاره کرد.

شرایط اقلیمی استان مازندران تحت تاثیر عرض جغرافیایی، ارتفاعات البرز، ارتفاع از سطح دریا، دوری و نزدیکی به دریا، وزش بادهای محلی و منطقه ای، جابجایی توده های هوای شمالی و غربی و حتی پوشش متراکم

جنگلی قرار دارد و همین عوامل باعث پیدایش دو نوع آب و هوا در منطقه شده است. آب و هوای معتدل خزری که در تابستان ها گرم و مرطوب و در زمستان ها معتدل و مرطوب است. آب و هوای معتدل کوهستانی که زمستان های سرد با یخ بندان و تابستان های معتدل و کوتاه دارد.

گذشته از موارد ذکر شده؛ استان مازندران به دلیل همسایگی با سرزمین پهناور سیبری، دریای مدیترانه، دریای خزر و نیز فلات مرکزی ایران، در طول فصول مختلف سال در مسیر توده های هوای متعددی قرار می گیرد که به شرح زیر است:

- توده هوای قطبی قاره ای: این توده هوای سرد و خشک با عبور از سطح دریای خزر ضمن جذب رطوبت و گرما، ناپایدار شده و باعث بارش های قابل توجهی به ویژه در فصل پاییز در استان می شود.

- توده هوای قطبی دریایی: از اقیانوس اطلس شروع شده و بعد از عبور از مسیرهایی چون: جنوب اروپای شرقی از راه دریای سیاه به شرق مدیترانه وارد شده و پس از عبور از ترکیه از سمت شمال غرب وارد ایران می شود.

- توده هوای آرکتیکی قاره ای: این توده هوا نیز از اسکاندیناوی شروع شده و بعد از عبور از روی اروپا و از دست دادن رطوبت، دوباره پس از جذب رطوبت از دریای سیاه از طریق ترکیه وارد نوار شمالی ایران می شود. این سه توده هوا باعث به وجود آمدن دوره هوای سرد در منطقه می شوند.

اما در مقابل این سه توده هوا، توده هوای حاره ای اروپایی قرار دارد، در منطقه باعث به وجود آمدن دوره هوای گرم می شود. این توده هوا، از جزیره ازروس اقیانوس اطلس آغاز شده و بعد از عبور از راه دریای مدیترانه و جنوب اروپا وارد بخش شمال ایران می شود. گاهی هم از طریق شمال آفریقا و عربستان، نواحی جنوب و مرکز ایران را تحت تاثیر قرار داده و به شمال نفوذ می کند و به هنگام رسیدن به دریای مازندران از این دریا رطوبت کسب می کند و باعث بارندگی در سواحل جنوبی می شوند.

همچنین؛ در دامنه شمالی البرز از خط ساحلی دریای مازندران تا قله های مرتفع، بر حسب افزایش ارتفاع، پوشش گیاهی متنوعی به صورت نوارهای مشخص به وجود آمده که باعث پیدایش دونوع پوشش گیاهی جنگل و مرتع شده است.

جنگل: جنگل های انبوه خزری که از غرب تا شرق استان و از جلگه ساحلی تا ارتفاعات ۲۵۰۰ متری به صورت نواری، دامنه شمالی البرز را فرا گرفته با جهت شمالی، جنوبی، غربی و شرقی و نیز بر حسب تغییر شرایط محلی مانند آب و هوا، ارتفاع، جنس خاک و سنگ ها و شیب دامنه ها، باعث تغییر گونه های گیاهی مشخصی می شوند. در این جنگل ها غلبه با درختان پهن برگ و درختان سوزنی برگ است. در قسمت های بالای دامنه ها شرایط رویش گونه های درختی محدود شده و پوشش گیاهی به چمنزارهایی همانند چمنزارهای آلپی اروپا تبدیل می شود که در بهار و تابستان سبز می شوند. امروزه به علت رشد جمعیت، توسعه کشاورزی و بهره برداری فزاینده، از وسعت جنگل کاسته شده و حد شمالی آن نیز به کوهپایه های البرز محدود گردیده است. جنگل های استان از درخت های متنوعی تشکیل شده است که مهم ترین آنها عبارتند از: مازو، ممرز، آزاد، انجیری، توسکا، زبان گنجشک، شاه بلوط، شمشاد، افرا، نمدار، نارون و راش.

مرتع: مراتع استان را چمنزارهای کوهستانی، گیاهان زیر جنگل و گیاهان استپی تشکیل می دهند، این مراتع بر حسب ارتفاع و فصل مورد استفاده قرار می گیرند. مراتع ییلاقی به صورت چمنزار در ارتفاعات البرز، در بالای حد جنگلهای سوزنی برگ گسترش دارند و در فصل تابستان مورد استفاده دام داران استان قرار می گیرند.

علاوه بر این ها؛ استان مازندران به دلیل موقعیت جغرافیایی و شرایط اقلیمی، مجاورت دریا با کوه، وجود دریاچه

های فصلی، تنوع پوشش گیاهی و آب وهوایی، دارای زندگی جانوری متنوعی است، به طوری که این شرایط مجموعه ای از جانوران کوهستانی، جنگلی، جلگه ای واستپی توام با پرندگان بومی مهاجر و آبزیان، شرایط زیستی متنوعی به وجود آورده است. پستاندارانی از قبیل گراز، پلنگ، گربه وحشی، آهو، میش، قوچ، خرس، شغال، گرگ، گوزن و پرندگانی مانند: شاهین، قرقاول، عقاب، کبک و خزندگانی چون: مار، لاک پشت در این منطقه زندگی می کنند. در دریای مازندران و دهانه رودهای آن، انواع ماهیان استخوانی و غضروفی مثل ماهی سفید، کپور، سوف، ماش، اورنج و ماهیان خاویاری یافت می شوند که زیر نظر شرکت شیلات شمال اداره می شود.

دریای مازنداران یا کاسپین، بزرگترین دریاچه جهان است. این دریا با وسعتی حدود ۴۳۸,۰۰۰ کیلومتر مربع، بزرگترین دریاچه جهان به شمار می رود و در بین کشورهای ایران، روسیه، ترکمنستان، قزاقستان و آذربایجان واقع شده است. دریاچه دایمی ولشت یا سما که در شمال غربی مرزن آباد شهرستان چالوس قرار گرفته، یکی دیگر از منابع آبی طبیعی است که از جوشش چشمه‌های اطراف تشکیل شده و از جاذبه‌های گردشگری استان است.

بیشتر رودهای جاری در مازندران دایمی هستند. این رودها در نواحی کوهستانی در فصل زمستان واویل بهار پر آب و در تابستان کم آب و گاهی خشک است. از رودهایی مهم استان می توان: رودهای هراز، چالوس، تجن، تالار و بابل را که به دریای مازندران می ریزند، نام برد. از دیگر منابع آب این استان دریاچه‌های کوچک محلی است که به هنگام طغیان رودها در قسمت هایی که سطح آب‌های زیرزمینی بالا است به وجود می آید و برای کشاورزی، صید و شکار مورد استفاده قرار می گیرد.

پیشینه تاریخی

آخرین مطالعات باستان شناسی در نزدیکی «غارهای هوتو» در بهشهر و «رستم کلا»، نشان می دهد که تاریخ این سرزمین، متعلق به ۴۰۰ هزار سال پیش از میلاد است. از آثار به دست آمده از این غارها چنین بر می آید که در این دوران انسان های اولیه غار نشین بودند و برای امرار معاش به شکار و جمع آوری خوراک می پرداختند. بر اساس این یافته، باستان شناسان معتقدند که این سرزمین از قدیمی ترین سکونت گاه بشری در حاشیه دریای خزر بوده و ساکنین بومی این منطقه از حدود ده هزار سال پیش، همانند بعضی از انسان های ساکن فلات ایران، توانسته اند به طور تدریجی مراحل سیر تکاملی، از دوره پارینه سنگی، میان سنگی، نوسنگی و شهرنشینی را با موفقیت پشت سر بگذارند و برای اولین بار به اهلی کردن حیوان ها و نیز کشاورزی بپردازند. استان مازندران کنونی بخش کوچکی از سرزمین پهناوری بود که مورخان و جغرافی نویسان آن را با نام های پشتخوارگر، فرشواد گر و پذیرخوارگر یاد کرده اند. ابن اسفندیار در کتاب تاریخ طبرستان، حد آن را در آذر بایجان، طبرستان، گیل دیلم، ری، قومش، دامغان و گرگان می داند. البته این نام ها بیشتر در منابع دوره هخامنشی، اشکانی، ساسانی ودوره اسلامی آمده است. اما بعدها، پس از جدا شدن گیلان و گرگان یا جرجان از این ناحیه، نواحی باقی مانده، نام رویان، مازندران و طبرستان می گیرند. برخی از مورخان اسلامی که نام طبرستان را بر گرفته از دو کلمه «طبر یا تبر» و «ستان» از پسوند مکان می دانستند؛ نوشته اند: «چون مردم

طبرستان از تبر برای شکستن هیزم استفاده می کردند محل سکونت آنها به طبرستان یا تبرستان معروف شد». سید ظهیر الدین مرعشی، «طبر» را به زبان طبری، کوه می داند. در باره ریشه واژه مازندران و نیز تاریخ پیدایش و دگر گونی آن اختلاف نظر وجود دارد. به هر حال مسلم این است که واژه مازندران در خوالی سده هفتم هـ ق، جایگزین نام طبرستان شد.

عده ای از موخان معتقدند؛ «آماردها» از اقوام آسیایی بودند که در غرب «مازرون» زندگی می کردند. آماردها که در ابتدا ساکن آسیای صغیر بودند، پس از اخراج توسط مرویان، این سرزمین یعنی آسیای صغیر را به اجبار به قصد مازندران ترک کردند و در شهر آمل ساکن شدند. آمل همان آمرد است که طی قرن ها به آمل تبدیل شد. بعد از مهاجرت آریایی ها به ایران، میان آماردها و آریایی ها، جنگی در گرفت که در پی این جنگ، قبیله های کوچک شکست خوردند و در ارمنستان، آذربایجان و پارس پخش شدند. در مقابل؛ به نوشته برخی دیگر از موخان «اقوام تپور»، از دیگر اقوام ساکن در مازندران بودند که بعد از پراکنده شدن آماردها در ایران، به مازندران آمدند و جزو طایفه های جنگجو به شمار می آمدند که همواره در سپاه ایرانیان به عنوان گارد سنطنتی حضور داشتند.

آریایی ها پس از استقرار در ایران، تبرستان را «ساتراپی آریایی نژاد» خواندند. مازندران و گیلان که در این زمان، «ساتراپی متحد» خوانده می شد، «فرشوارگر» یا «پتسخوارگر» نامیده شد. دو تن از حاکمان بومی که نامشان در کتیبه آمده عبارتند از: «اتوفرادات» که در دوره اشکانیان حکومت میکرد و دیگری هم «گوشنسف یا جوشنسف» بود که وی در زمان ساسانیان فرمانروا بود. ولی با این وجود مازندران از ۱۵۰۰ تا ۵۰۰ سال پیش، دارای حکومتی نیمه مستقل بود.

در دوره حکومت ساسانیان؛ «خسروشروین» شخصی به نام «قارن»، پسر «سوخرا»، که یکی از بزرگان قوم پارس بود را به فرمان روایی مازندران منصوب کرد. «قارن»، در مازندران سلسله ای را به وجود آورد که در واقع مبدا تقویم مازندرانی محسوب شد و این مقام را نیز، در خاندان خود موروثی کرد. همزمان با روی کار آمدن سلسله «آل قارن» در مازندران، ایران به تصرف اعراب مسلمان در آمد. اما وجود رشته کوه های البرز در منطقه، مانع نفوذ سپاه اعراب به این سرزمین شد و این سپاه نتوانست مازندران را به تصرف خود در آورند. به این ترتیب منطقه همچنان تحت تسلط فرمانروایان محلی قرار داشت که عبارت بودند از:

- سلسله آل قارن: از سال ۵۰ قبل از هجرت تا سال ۲۲۴ هـ. ق. قلمرو حکومت این سلسله بیشتر در نواحی کوهستانی مازندران بود. نام پادشاهان معروف آن عبارتند از: قارن پسر سوخرا، ونداد هرمز پسر سوخرا، مازیار پسر قارن. رابطه این سلسله در زمان حکومت مازیار کم کم با عباسی ها تیره می شود و مازیار از نفوذ اسلام در منطقه جلوگیری می کند و سرانجام، همین سرپیچی باعث لشکرکشی عباسیان به مازندران شده و با دستگیری مازیار و کشته شدن وی، سلسله ۳۵۱ ساله این خاندان نابود می شود.

- سلسله آل گاوباره، مدت حکومت از سال ۴۰ تا ۱۴۴ هـ. ق. شاهان این سلسله اغلب در دشت مازندران و گرگان حاکم بودند. افراد مشهور آن عبارتند از: دابویه پسر گاوباره، سارویه پسر فرخان بزرگ، اسپهبد خورشید پسر دازمهر.

- شعبه دیگری از سلسله آل گاوباره با نام پادوسپانان بود که قلمرو حکومتشان از غرب مازندران شده و تا رویان یا کجور، رستمدر یا نور و لاریجان امتداد داشت. حکومت این سلسله از سال ۴۰ تا ۱۰۰۲ هـ ق یعنی تا زمان

سلطنت شاه عباس صفوی به طول انجامید، از پادشاهان مشهور این سلسله؛ پادوسیان اول پسر گاوباره، شهریار ابن پادوسیان، ملک بهمن پسر کیومرث بودند.

- سلسله باوند یا اسپهبدان: مدت حکومت از ۴۵ تا ۳۹۷ هـ.ق. باوندیان به سبب حکومت در کوه های مازندران یعنی قسمت‌های سوادکوه و دودانگه کنونی ساری، لقب «ملوک الجبال» به معنی «شاه کوهستان» را گرفته بود. مؤسس این سلسله «باو» نام داشت. زمانی که اعراب، ایران را تصرف کرد، او به گوشه ای از طبرستان رفته و به کار موبدی در یکی از آتشکده ها مشغول بود. تا اینکه به اسرار مردم مازندران فرماندهی جنگ علیه ترکان را به عهده گرفت و پس از پیروزی در این جنگ از سوی مردم مقام پادشاهی را قبول کرد. این سلسله سه بار منقرض و دوباره تاسیس شد که باعث پایه ریزی سه شاخه جدا از هم شد که عبارتند از: کاوسی، اسپهبدیه، کینخاریه.

- سلسله آل وشمگیر یا آل زیار: مدت حکومت از سال ۳۱۶ تا ۴۷۰ هـ.ق. محدوده حکومت این سلسله شرق مازندران بود و شاهان مشهور آن مرداوید پسر زیار، قابوس ابن وشمگیر شمس المعالی، گیلانشاه پسر کیکاوس بودند.

- سلسله سادات حسنی، حسینی و مرعشیان بر خلاف نمایندگان خلفا که می‌خواستند مازندران را به قدرت شمشیر خویش بگشایند.

مردم استان مازندران، که توانسته بودند، تا دویست سال پس از ورود اسلام به ایران دین خود، یعنی دین زرتشت را حفظ کنند، رفته رفته به دین اسلام روی آوردند و برخلاف سایر مردمان فلات ایران به مذهب شیعه گرویدند. علت گرایش مردم مازنداران به مذهب شیعه وجود سادات و علویانی بود که در عراق و ایران توسط عباسیان شکست خوردند و در پی این شکست مجبور به مهاجرت به سرزمین امن مازندران شدند. علویان پس از استقرار در این خطه، مردم آن سرزمین را با اسلام و تشیع آشنا کردند.

در این دوره؛ مازندرانی ها که از دست خاندان طاهریان به خشم آمده بودند، از حسن زیدخواستند تا به آنها در راه استقلال کمک کند و مقام شاهی بگیرد. حسن بن زید هم قبول کرد و سلسله علویان را تاسیس کرد. بعد از مرگ حسن ابن زید میان سرداران دیلمی اختلاف افتاد و این اختلاف، باعث انقراض سلسله علویان شد. این دولت ۶۴ سال حکومت کرد. آنها اولین بار در مازندران مدرسه ساختند و مازندرانی ها و دیلمی ها را مسلمان کردند.

سلسله مرعشیان از دیگر سلسله های است که پس از باوندیان در مازندران به حکومت رسیدند. این سلسله که از شاخه سربداران محسوب می شد، توسط سید قوامدین مرعشی تاسیس شد. از آنجا که شیخ خلیفه، رهبر سربداران، آملی بود، عقایدش خیلی زود به مازندران رسید. سید قوام الدین مرعشی با اطلاع از وضع بد حاکم بر منطقه مازندران، تصمیم به لشکرکشی به این سرزمین و مبارزه با افراسیاب جلاویه که در آن زمان توانسته بود خاندان آل باوند را منقرض نماید، گرفت. در پی این تصمیم، مرعشیان و جلاوین در نزدیکی بابل با هم درگیر شدند و نتیجه آن پیروزی مرعشیان و کشته شدن افراسیاب جلاویه بود. و این سرآغاز حکومت سلسله مرعشیان در مازندران شد.

اما با حمله امیر تیمور گورکانی به ایران، مرعشیان پس از شکست در مقابل سپاه وی، به ماوراالنهر تبعید شدند. به این ترتیب آنها مدتی به آنجا رفته و از جنگ و قدرت پرهیز کردند.

اما، بعد از درگذشت امیر تیمور، سادات مرعشی با کسب اجازه از شاهرخ میرزا، به مازندران برگشتند و به عنوان

باج گزار این نواحی حکومت کردند.

قدرت سلسله مرعشیان سرانجام در زمان سلطنت شاه عباس اول به طور کلی از بین رفت و پس از برچیده شدن بساط حکومت ملوک الطوائفی تبرستان که تا سال ۱۰۰۶ هجری قمری ادامه داشت، این منطقه تحت نظارت شاه عباس اول و سلاطین بعدی سلسله صفوی، قرار گرفت.

در دوره افشار، «نارشاہ افشار» برای مقابله بادشمنان به ویژه دشمنان شمالی و روس‌ها، درمازندران یک کارخانه کشتی سازی دایرکرد و به رونق هرچه بیشتر منطقه افزود.

ازدوره فتحعلی شاه قاجار، به منطقه سرسبز و زیباو دل انگیزمازندران، به عنوان یک منطقه استراحتی - تفریحی توجه شد و ناصرالدین شاه طی دوسفر دستور تعمیر راه‌ها و کاروان‌سراها را صادر کرد.

دردوران سلطنت پهلوی منطقه مازندران مانند سایرمنطق کشور از راه‌های ارتباطی برخوردار بود و به علت شرایط محیطی و آب و هوای معتدل، چشم اندازهای زیبا، نزدیکی اش به تهران، محل استراحت و تفریح قسمت اعظم مردم کشور شد.

اقوام و زبان

همان طور که اشاره شد، ساکنین اولیه استان مازندران، از اقوام «آماردها» و «تپورها»، که خود شاخه ای از آریایی‌ها بودند، تشکیل شده است. این سرزمین به دلیل داشتن شرایط خاص و منحصر به فرد جغرافیایی، به عنوان یکی از مراکز مهم مهاجرتی کشور به شمار می آید. به طوری که این منطقه، غیر از افراد بومی، اقوامی از بلوچ‌ها، ترک‌ها، کردها، لرها، افغان‌ها، گرجی‌ها و ارمنی‌ها را نیز در خود جای داده است که هنوز به طور کامل با اکثر افراد بومی ترکیب نشده و بسیاری از خصایص قومی و فرهنگی خود را حفظ کرده‌اند. به عنوان مثال بعضی از تیره‌های ترکی که در قرون گذشته به منظور جلوگیری از هجوم ترکمن‌ها به این نواحی کوچانیده شده‌اند، هم اکنون نیز در مازندران حضور دارند.

زبان اصلی ساکنین مازندران، زبان طبری یا مازندرانی است که آن را بازمانده زبان ایرانیان قدیم یعنی پارسی میانه می دانند. که دیرتر و کمتر از سایر زبان‌ها تحت تاثیر زبان‌های بیگانه‌ای چون مغول، عرب و تاتار قرار گرفته است. زبان مازندرانی با لهجه‌های مختلف در تمامی نواحی استان متداول است. بر اساس اسناد و مدارک به دست آمده؛ پادشاهان طبرستان تا قرن ژنجم هجری، به خط پهلوی می نوشتند و سکه می زدند. دو کتیبه که به خط پهلوی در رسکت، واقع در دودانگه ساری، و گنبد لاجیم واقع در سوادکوه به دست آمده است گویای این مطلب است.

موقعیت اجتماعی و اقتصادی

جغرافیای اقتصادی استان مازندران به لحاظ داشتن جنگل، دریا، زمین و خاک حاصلخیز، دارای منابع فراوان و سرشار از ذخایر معدنی است. اقتصاد استان بیشتر بر پایه کشاورزی، دامداری، باغداری، زنبورداری، صیادی و صنایع دستی است. کشاورزی در این میان از اهمیت بیشتری برخوردار است. محصولات رایج کشاورزی در استان عبارتند از: شالی، گندم، جو، عدس، ارزن، سیب زمینی، یونجه، پنبه، صیفی جات، نیشکر، لوبیا، پیاز و برنج. از میان این محصولات، برنج از جمله محصولات کشاورزی است که به آب فراوان و هوای گرم و مرطوب نیاز دارد و به همین دلیل کل منطقه جلگه ای استان زیر کشت برنج می رود.

در بخش دام داری می توان به انواع دام مانند گاو، گوسفند، اسب، بز، قاطر و طیور نیز اشاره کرد. حیوانات قابل شکار نیز عبارتند از قوچ، خرگوش، خوک، خرس، کبوتر، قمری، کبک، تیمو، قراول، اردک سرسبز، غاز، چنگر، خوتکا. خاویار مازندران به دلیل کیفیت بالا، در بازارهای جهانی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

عمده کالاهای صادراتی مازندران در حال حاضر از این قرارند: انواع مرکبات، برنج، پنبه، سویا، روغن نباتی، فرآورده های شیلاتی، خشکبار، بیسکویت، کمپوت، نارنگی، رب گوجه فرنگی، کیوی، صنایع دستی مثل گلیم و جاجیم، صنایع چوبی یعنی مبلمان، صابون رخت شویی، آلفا سلولز یا لایه های جذب رطوبت، انواع قالب و قطعه، اکسید روی، خدمات فنی و مهندسی انواع چراغ های روشنایی، مواد معدنی و مصالح ساختمانی در مازندران.

از بین صدها مرکز تولید صنعتی، تعدادی از این مراکز به امر صادرات می پردازند که مهم ترین آن ها شامل: صنایع چوب و کاغذ مازندران، گروه صنعتی بهپاک، کاله، فرش، شرکت صنعتی و معدنی همیشه سنگ، صنایع فولاد، افشهره، مدیریت تولید برق نکا، سیمان مازندران، آمل فولادین و آب معدنی آملو است. بد نیست اشاره کرد؛ صنایع چوب و کاغذ مازندران، ره آوردی ملی - صنعتی است که به عنوان بزرگ ترین تولید کننده کاغذ از چوب در خاورمیانه شناخته شده است.

استان مازندران، همچنین با برخورداری از معادن مناطق کوهستانی گوناگون نقش مهمی در اقتصاد استان دارد. از مهم ترین معادن استان ذغال سنگ کک و حرارتی، سرب و روی، پوکه معدنی واریزه کوهی، سنگ گچ، سنگ آهک و لاشه، سنگ مرمریت، فلورین، باریت، سنگ گرانیت و چینی، سیلیس و خاک پیت را می توان نام برد. صرف نظر از فعالیت های کشاورزی و دام داری؛ استان مازندران دارای صنایع دستی و رشته های گوناگون شامل سفال گری، مصنوعات چوبی اعم از لاک تراشی، منبت و معرق، انواع بافته ها از جمله قالی، گلیم، جاجیم، چادر شب و جوراب و گونه های مختلف سوزن دوزی و غیره در قالب کارگاه ها و تعاونی ها فعالیت می کنند.

غذاهای محلی

آغوز مسما، آش کدو، آغوز، اسپتناساک، اسفناج مرجی، ترشی ترشو، دوپتی، ته چین، خورش آلو، قلیه مازندرانی، مرغ ترش، مرغ شکم پر، کهی انار

سوغات

مهمترین صنایع دستی استان مازندران گلیم بافی، جاجیم بافی، ظروف سفالی، ظروف و مجسمه های چوبی و نمذبافی هستند که بیشتر در نواحی کوهستانی استان تولید و در سراسر منطقه عرضه می شوند. همچنین برنج، مرکبات، مرباها و ترشی های مختلف، از مهم ترین مواد غذایی هستند که به عنوان سوغاتی مازندران محسوب می شوند.

جاذبه های طبیعی گردشگری

آمل : آبشار ملک بهمن در جاده هراز، آبشار شاهان دشت، آبشار یخی، آبشار آلامل، آبشار پرומد، آبشار شیخ علی خان، آبشار سنگ درکا، آبشار قلعه دختر، آبشار آب مراد لاسم، آبشار انگمار لاسم، آبشار دو کوهک، آبشار پلاس، آبشار تمیره منطقه امیری، آب گرم لاریجان، آب گرم بایجان، آب گرم اسک، دره گل زرد، دره منظریه، دره استله سر جاده هراز، دریاچه سد لار، دریاچه دربوک، دشت دژمال امیری، دشت باقی مانده از دریاچه دریوک، حاشیه رود کم کلا، حاشیه رود پنجاب، حاشیه رود لاسم، چشمه آب معدنی استراباکو قلابن، چشمه آب معدنی پرسم آمولو، چشمه آب معدنی گرو کلرد، چشمه آب معدنی گرم رود، چشمه آب معدنی بلیران، چشمه های آب سرد آبشار فصلی اسپه اره کرسنگ، غار اسک، غار دیو سفید، غار سیاه پور امید، غار گل زرد پلور، منطقه ییلاقی لاسم، منطقه ییلاقی چلاو، منطقه ییلاقی لاریجان.

بابل : آبشار تیرکن، آبشار هفت آبشار، آبشار کیمون، آب گرم آرزو، چشمه آب معدنی سنگ نو، چشمه آب معدنی موزی یک، چشمه آب معدنی سنگ تاب، چشمه آب گرم آرزو، دریاچه کامی کلا، دریاچه آب بندان رمنت، جنگل لفور، جنگل شیاده، جنگل بابل کنار، جنگل بزچفت، حاشیه رودخانه باب رود، حاشیه رودخانه آقا رود، حاشیه رودخانه سجاد رود، منطقه ییلاقی شیخ موسی، منطقه ییلاقی فیل بند، منطقه ییلاقی شالینگچال، منطقه ییلاقی ورزنه.

بهشهر : آبشار اسپه او، آبشار سمبی در روستای یخکش، آبشار سنگ نو، استخر طبیعی روستای کلا، پارک

جنگلی پاسند رز، تالاب میانکاله، چشمه کینوا، چشمه توسکا، چشمه عبدالهیی، ساحل گلوگاه در بهشهر، سواحل دریای زاغ مرز، طبیعت روستای پرکلا، منطقه شکار ممنوع و پارک ملی پابنداز، منطقه شکار ممنوع هزار جریب.

تنکابن : آبشار فرهاد جوی، آبشار بن چشمه، آبشار ماهی وزان، آب گرم معدنی فلک ده، آب گرم سه هزار معروف به گرمای حضرت سلیمان، پارک ملی خشکه داران، پارک سی سرا در سلمان شهر، پارک جنگلی چال دره، دریاچه بلور، دریاچه هزار کوه، دشت دریاسر، چشمه آب معدنی شلفت ، چشمه کیله سه هزار ، چشمه ولگ میال، چشمه دیوخانی، چشمه کارکوه، شکارگاه نرگس کوه، شکارگاه نوار کوه، شکارگاه اکر، شکارگاه پیله کوه، طبیعت دوهزار تنکابن، طبیعت منطقه فرهاد جوی، طبیعت دامنه کوه بلور یا شاه سفید کوه، غار دانیال، قله سیالان، قله مازوچال، قله شاه رشید، منطقه بیلاقی سه هزار، منطقه بیلاقی نوشا.

چالوس : آبشار اکاپل، آبشار هریجان، آبشار بارینگنون، آب گرم معدنی پیش ترک در روستای رودبارک، آب گرم معدنی داریو در روستای برار، آب گرم کندوا در روستای آنگوران، آب گرم لله جار، آب گرم روستای دلیر در

کلاردشت، بلوار دریا در چالوس، بوستان جنگلی فین، پارک جنگلی چالوس، پارک جنگلی نمک آبرود، پارک شهدای غرب مازندران، دریاچه ولشت، دریاچه سد دریوک، حاشیه نهر ملک جوب، حاشیه رودخانه چالوس، حاشیه رودخانه سرد آب رود، طبیعت روستای رودبارک در کلاردشت، طبیعت دهستان کوهستان، طبیعت منطقه کلاردشت، غار یخ مراد، غار دیو کولی، غار دیو غار، قله علم کوه، قله تخت سلیمان، مرداب کندوچال

رامسر : آبشار ازارک در سنگ پشته، آبشار هیسیان، آبشار چاردر، آبشار خشکا، آبشار لج و میج، آبشار ریزش براز، آبشار راشمه، آبشار احسینه، آب گرم های معدنی رامسر، آب معدنی چشمه سادات محله در منطقه سخته سر، بوستان جنگلی صفا رود، دامنه کوه قلعه بند، دامنه کوه ایلمیلی، جنگل دالخان، چشمه آب معدنی آب سیاه، غار بام بامه، قله مارکوه، طبیعت روستای جواهر ده، طبیعت منطقه گرماسر

ساری : آبشار داراب کلا، پارک رودخانه تجن، پارک جنگلی شهید زارع، پارک جنگلی میرزا کوچک خان، پناهگاه حیات وحش دشت ناز، پناهگاه حیات وحش سمسکنده، سد سلیمان تنگه، غار هیلدو

قائم شهر : بوستان ساحلی رودخانه تلار، پارک جنگلی تلار، پارک آفتاب، دریاچه گل پل، چشمه آب معدنی هزارون، جنگل کلوس، جنگل روستای کوتنا، حاشیه رودخانه تلار، حاشیه رودخانه سیاه رود، طبیعت روستای مله.

نکا : آبشار دوزده، آبشار زنگت، آبشار لیمونده، آبشار چناربن، تالاب لیو، دریاچه طبیعی استخر پشت، حاشیه رودخانه زارم رود، حاشیه رودخانه مهربان رود، چشمه آب معدنی قر مرض، سواحل زاغ مرز، منطقه جنگلی نهالستان چلمردی، منطقه جنگلی خیرآباد

نور : آبشار آب پری رویان، آبشار حرم آب، آب گرم لاویج، پارک جنگلی نور، پارک جنگلی چمستان، پارک جنگلی کشپل، دامنه کوه لوس، دریاچه الیمالات، دامنه کوه سور، جنگل میان بند، جنگل افراسن، جنگل لاویج، چشمه چمستان، سواحل دریایی نور، قله سوز دار، طبیعت شهر پایدشت یا آهودشت، منطقه ییلاقی دونکوه

نوشهر : بندر نوشهر، پارک جنگلی سی سنگان، پارک جنگلی خانیکان، پیست کارتینگ، روستای ساحلی جنگلی نجارده، روستای کوهستانی بندپی بخش کجور، غار قندیلی خاچک، دریاچه خضر نبی در روستای نیمور، پارک چلک، پارک فین، چشمه گردوک

جاذبه های تاریخی

آمل : آرامگاه ناصرالحق، آثاره را باستانی هراز، آثار تاریخی دشت دژمال، امامزاده عبدمناف، امامزاده محمد قریشی، امامزاده عباس شهنه کلا، بازار قدیم آمل، برج قدیمی امیری، بقعه شمس طبرسی، بقعه میربزرگ، بقعه شمس آل رسول یا آتشکده، بقعه میرحیدر آملی، پل دوازده چشمه، پل پلور به لار، پل فلزی معلق، دخمه سنگی کافر کلی در رینه، راه باستانی تنگه بند بریده و تصویر حجاری شده ناصرالدین شاه و یارانش بر روی سنگ، حمام شاه عباس، ساختمان دارایی، غار باستانی آب اسک، غار باستانی پلمون، قدمگاه خضر، قلعه کهرود، قلعه دختر پلور، قلعه ملک بهمن ۱، قلعه ملک بهمن شاهندشت، کاروانسرای سنگی و کوهستانی پلور، کاروانسرای گمبرج، مسجد جامع، مسجد امام حسن عسگری، نقشه برجسته شکل سیاه

بابل : آرامگاه درویش فخرالدین، آرامگاه درویش علم بازی، امام زاده محمد مشهد سرا، بازار ماهی فروشان، برج دیدبانی کاخ بابل، بقعه امام زاده قاسم، بقعه امام زاده عبدالله (ع)، بقعه سلطان محمد طاهر، بنای طاهر مطهر، بقعه درویش فخرالدین، بنای هفت در بابل، پل محمد حسن خان، تپه بنگر کلا، تپه قلعه کتی احمد، تپه کوتر دین، تپه کپور چال، تپه عیسی کتی، تپه دینه سرپایین رمنت، تکیه پیر علم، تکیه روستای مقری کلا، حمام قدیمی میرزا یوسف، خانه آقاجان نسب، ساختمان شهربانی، موزه بابل، ساختمان پست، سقاخانه شیاده، قلعه کتی ابوالحسن کلا، کاخ شاپور، گنبد سرست، مجموعه بناهای نجفی، مسجد جامع، مسجد چهر سوق بابل، مقبره امام زاده علی، مقبره حاج شیخ موسی

بهشهر : کاخ صفی آباد، کاخ چشمه عمارت، بنای تاریخی چشمه عمارت، غار تاریخی هوتو، غار تاریخی کمر بند، غار تاریخی کمیشان، دریاچه عباس آباد، جزیره بارعام عباس آباد، باغ های تاریخی عباس آباد بهشهر، تپه همایون، کاخ عباس آباد، تپه تاریخی گوهر تپه، آتشکده کوسان، قلعه شاه نشین در روستای آسیابسر، بقعه امیر کمال الدین، بقعه امیر جمال الدین در روستای آسیاب سر، قلعه پلنگان، خانه احمدعلی خان هزار جریبی، خانه قدیمی کاردلی در روستای رستم کلا، مجموعه عمارت افغان نژاد در روستای قره تپه، عمارت سیامی در روستای گرجی محله، پل سیکا

تنکابن : امام زاده درویش ماهرو، امام زاده ایوب پیغمبر، امام زاده ابوالقاسم تنکابن، امام زاده سید ابوالحسن المومید باله، امام زاده قاسم، بقعه سید ابوجعفر ثانوی، پل آجری قلعه گردن، پل لپاسر ، پل حسن کلایه ، پل چشمه کیله ، راه مالرو تنکابن ، ساختمان شهربانی تنکابن، ساختمان ژاندارمری، ساختمان حاج خلیلی، قلعه نوشاه، قلعه کتی، قلعه هاله کله، قلعه بهکله، قلعه سیاورز خرم آباد تنکابن، قلعه رودپشت، قلعه لشکرک، قلعه هلوکله، قلعه تنکا

چالوس : امام زاده زکریا، امام زاده حقانی، استراحتگاه رضا خانی، بقعه امام زاده فضل، بقعه امام زاده فاضل، بقعه سید محمد، بنای نهارخوران کندوان، پل زغال، پل فلزی چالوس، تونل سنگی، تونل کندوان، راه سنگ فرش، عمارت شاه چشمه، کاروانسرای سنگی پای قله کندوان، کاروانسرای سر قله کندوان، کاخ اجابیت، کاخ چایخوران، مجموعه بناهای دیوانی کلاردشت، هتل نیمه تمام دوره پهلوی

رامسر : غار تاریخی گرگر لوکا، غار تاریخی یاغی لوکا، غار تاریخی شب پره چال، قلعه شاه نشین در کوه قلعه بند، قلعه تاریخی گرسماسر، قلعه مارکوه، کاخ مرمر رامسر، مسجد آدینه، موزه تماشاگه خزر، هتل قدیمی رامسر

ساری : آب انبار میرزا مهدی، آب انبار نو، امام زاده عباس، امام زاده جبار، امام زاده شاهزاده حسین، برج رسکت، برج سلطان زین العابدین، عمارت کهنه باغ شاه، عمارت نو باغ شاه، مسجد حاج مصطفی خان، عمارت کلبادی، حمام وزیری، دروازه بارفروش، دروازه گرگان، دروازه فرح آباد، دروازه نو باغ شاه، مجموعه تاریخی فرح آباد، بنای امام زاده یحیی، امام زاده صالح مرز رود

قائم شهر : آستانه امام زاده مهدی، آرامگاه شیخ طبرسی، امام زاده اسماعیل، امام زاده یوسف رضا، امام زاده یحیی، امام زاده موسی در وسطی کلا، امام زاده صالح و امام زاده محمد در کوچک سرا، امام زاده سید ابوصالح، برج آرامگاهی سید محمد زرین نوایی، بقعه سید نظام الدین، تپه باستانی قلعه کش، تپه امام زاده کتی، تپه گردکوه، تپه یوزباشی، تپه افراکتی، تپه باستانی پریجا، تپه طالقان، پل افراکتی، پل آجری بالا تجن، پل آجری خرما کلا، پی قدیمی بالا رستم، حمام بورخیل ارطه، سقانفار ریکنده، سقانفار سید ابو صالح، ساختمان شهرداری

نکا : امام زاده پنج تن امام، امام زاده عبدالله اطرب، امام زاده یحیی سیکا، امام زاده ابراهیم، امام زاده قاسم، امام زاده شاهرضا لائی، تپه تاریخی نارنج باغ، پل آهنی رودخانه نکا، غار تاریخی کمیشان

نور : امام زاده ابوطالب دونکوه، امام زاده طاهر مطهر کالج، امام زاده سبز علی شهر کلا، امام زاده صالح سوردار، امام زاده رضا کیا سلطان ناتل، امام زاده یوسف عباسا، امام زاده سیده خانم کپ سطی، قلعه پولاد بلده، خانه نیما یوشیج، بقعه سلطان احمد بلده، قلعه کجور، روستای تاریخی کالج، بقعه آقا ساه بالو زاهد

نوشهر : امام زاده محمد در جاده نیرنگ نوشهر، امام زاده حمزه رضا در کشک سرا، امام زاده سید علی کیا
سلطان، بازار روز نوشهر، موزه کندلوس